

Спаси невістну Русь від хитрих сватаців!

І як би ми були всі віри одноі,

А віри кріпкої і чудотворної

Єдино в себе, в Русь і лиш у своїх Богів...

То ми би люд спасли! То ми би Русь спасли!

А ми на сварці тратим час і тривожно ждем свого розгрому,

А нас... а нас спасти нікому!!..”

Часопис переплітаний густо актуальними тоді політичними справами, які з сатирою віддає публичній оцінці. У „Зеркалі“ співпрацювали д-р Вичоса, Золотий хлопець, Шкаралупник, Швиндель, Пархенблит, Болячка, Лазуїти, Patriotnik і ін. Всі вони політикують, лають уряд, вчать параграфів, тощо.

Корнило Устиянович писав під псевдонімом Корженко. Галичину заступала сільська дівчина в народній ноші, з гарним, гордим обличчям, що гідно борониться перед винародовленням.

„Зеркало“ в перших числах виявило свій напрям у вірші:

Ми не продалися нікому,
В нічії найми не підем,
Ми служим лиш народу свому
І в блуд його не поведем.

II

А той Господь, котрий народи
Не роздавав в рабство ні в плін,
Той Бог, що всім хоче свободи,
Він буде нам щитом святим.

III

Він нас создав і нами правив,
Скрізь море горя тисяч літ,
І нас до днесь ніхто не збавив
Життя, то вже й не збавить, ніт!...

(Докінчення буде).

Д-р К. Чехович

НАУКОВІ ЗАСЛУГИ СТ. СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО

З приводу смерти найбільшого українського мовознавця і літературознавця Степана Смаль-Стоцького, появилось вже багато посмертних згадок і оглядів його діяльності, але між ними лише деякі звернули належну увагу на наукові заслуги Покійного. А тим часом саме його наукові заслуги, це те, чого не знищить ні ворожий натиск, що викривлює життя української нації, ні холодний подув байдужости до наукової творчости взагалі.

Як професор університету (від 1884. р.) і як член Української Академії Наук (від 1918. р.) він записався в історії української науки як безкомпромісовий оборонець тієї наукової правди, яку він сам своїми основними дослідями пізнав, і яку своїх учнів учив витривалою працею пізнавати. У науковій полеміці без-

щадно розторошував усі фальшиві теорії, а вже найбільше гидував пустою фразеологією і самопевністю недоуків та тих, що тенденційно перекидують наукову правду.

Підо впливом свого учителя, одного з найвизначніших слов'янських фільольогів, Франца Мікльосіча, вже в початках своєї наукової і викладової діяльності зустрічається Степан Смаль-Стоцький з проблемою відношення української мови до інших слов'янських мов. Треба було знайти наукову відповідь на те, чи українська мова займає рівнорядне становище, чи може вона в давнині творила нерозривну цілість лише з якоюсь однією групою слов'янських мов, а може і нині фільольогічно належить ще до тієї групи.

Російська школа мовознавців витворила собі цілу теорію про те, що українська мова це лише діалект російської мовної цілоти, та що колись в давнині українська мова разом з російською і білоруською переходила фазу повної мовної єдності, себто що всі ті східнослов'янські мови виростили з однієї т. зв. праруської мови. Така теорія дуже подобалася всім представникам російської експансії на українські землі; її офіційно підтримували, подібно як і в інших ділянках науки підтримувано фантастичні теорії про те, що староукраїнська держава була російська, а Київщина в княжих часах, мовляв, була заселена російським („великоруським“) населенням. З того робили висновки і на майбутнє, що українці повинні найновішу російську літературну мову прийняти за свою (побіч місцевої української) та що в усіх інших ділянках теж повинні разом з москалями творити спільні форми життя.

Мікльосіч звернув увагу своєму талановитому учневі, що нема ніякої наукової основи приймати усі ті видумки російської школи за правду. Дальші наукові дослідження утвердили Степана Смаль-Стоцького в переконанні, що одним із головних завдань української науки буде послідовна боротьба проти всіх тих помилкових теорій, які підо впливом російської науки вже закорінилися в науковому світі. І він не злякався тієї боротьби, хоч інколи здавалося, що він стоїть один проти всіх і що він мусить уступити перед чисельною перевагою противників. Навіть серед українців він довго не мав союзників. Бо — як каже сам Ст. Смаль-Стоцький — „ми попали в залежність від чужинецької наукової ідеології та сліпо повторяли, що чужинці нас про те навчали“ (Ст. Смаль-Стоцький: Українська мова... „Дзвони“ 1933).

Найсильнішим ударом в теорію про т. зв. праруську мовну єдність усіх східних слов'ян була його наукова граматики української мови, написана по німецьки спільно з Т. Гартнером (*Grammatik der ruthenischen (ukrainischen) Sprache — Wien 1913.*, стор. XV+550). Видавці офіційних підручників слов'янської фільольогії пропонували Ст. Смаль-Стоцькому викинути з рукопису ті місця, які супротивлялися загально прийнятим поглядам. Але наш учений не був з тих, що йдуть на вигідні компроміси. Хоч його рукописи в такому вигляді не прийняли до друку видавці офі-

дійних підручників, він видрукував в іншому місці цілу свою граматику без змін. Нічого дивного, що одночасно зо словами признання для високої наукової вартости тієї граматики майже всі рецензенти з обуренням відкидали ті місця, які видвигали рівнорядне становище української мови і які заперечували теорію „праруської” мовної єдності.

Воєнна завірюха не дозволила нашому ученому відразу відповісти на всі ті голоси критики, але після світової війни він зробив це у своїй книжці „Розвиток поглядів про семью словянських мов і їх взаїмне споріднення” (Друге доп. вид. Прага 1927). Проблему відношення української мови до інших словянських мов вясняють ще й такі його праці, як: Східні Слов'яни („Україна” 1928. III.), *Der fundamentale Anteil des Ukrainischen an der Slavistik* (*Jahrbücher für Kultur u. Geschichte der Slaven* 1929. V. 3.), „М'ягкі” і „тверді” голосівки („*Slavia*” 1929. VII. 4.), Питання про східньословянську прамову (З. НТШ, 155) і інші. До цієї ділянки треба зачислити теж ту наукову дискусію над питанням „Откуда есть пошла Руская Земля”, що її заініціював Степан Смаль-Стоцький в Українському Історично-Фільольогічному Товаристві в Празі (в 1930. р.) з приводу нового вияву некритичного повторювання російських теорій про початки української мови і української нації в працях українських істориків. (Гл. „Откоуду есть пошла Руская Земля”, Прага 1931). До перемоги наукової правди в справі української мови серед чужинців напевно причиняться і такі його практичні підручники, як *Ruthenische Grammatik*, *Ruthenisch-deutsches Gesprächbuch* і *Ukrainisches Lesebuch mit Glossar* („*Sammlung Göschen*“, Bd 680, 681, 955.). Його шкільна Граматика української (руської) мови створила перелім у навчанні української мови в середніх школах і досі ще не втратила своєї вартости.

У всіх своїх працях з ділянки мовознавства Степан Смаль-Стоцький завсіди вказував помилки перестарілої генеальогічної схеми розвитку словянських мов, а тим самим рішуче відкидав тенденційну теорію про т. зв. праруську мовну єдність усіх східніх слов'ян. Здобутки його витривалої наукової праці розбивають цю помилкову у шкідливу для нас теорію, а одночасно, кидаючи правдиве світло на історичний розвиток і структуру української мови, поглиблюють свідомість рівнорядности української нації.

Неменш важні наукові здобутки завдячемо Степанові Смаль-Стоцькому в ділянці дослідів над українською літературою. Особливо творчість Тараса Шевченка прослідив Степан Смаль-Стоцький так глибоко, що ніяка інша праця про Шевченка не дорівнює його дослідам. Це відноситься і до праць про ідейний зміст і до праць про формально-естетичні цінності Шевченкових творів. Його книга інтерпретацій творів Шевченка, це найвищий здобуток наукового дослідження в тій ділянці. І тут наш незрівняний учений мусів звести безшадну боротьбу проти різних поверховних або тенденційних інтерпретацій, що вибирають собі

з творів Шевченка тільки такі цитати, які можна нагнути до власної схеми думок та ідей. Степан Смаль-Стоцький при пояснюванні кожного окремого твору не забуває про цілість Шевченкової творчості і докладною фільольогічною методою аналізує та виявляє правдивий ідейний зміст кожного вислову даного твору. Він перший переконливо відкинув помилкові твердження, ніби Шевченко ставився негативно до християнської релігії і раз на завжди виявив злочинну тенденційність советської науки в тій ділянці. („Т. Шевченко. Інтерпретації” і „Останній рік Шевченкової поетичної творчості”).

І досліди Степана Смаль-Стоцького над ритмічною структурою Шевченкових віршів можемо назвати конгеніяльними. Давні погляди про те, ніби вірші Шевченка формально невігладжені, були вислідом тієї шкільної рутини, яка в кожному вірші шукала за правильним чергуванням наголошених і ненаголошених складів, або бодай за точно означеним числом складів. Та хто з такою міркою підходить до Шевченкових віршів, той ніколи не пізнає дійсної версифікаційної системи його поетичної творчості. Праця Степана Смаль-Стоцького в тій ділянці (Ритміка Шевченкової поезії. „Праці Українського Історично-Фільольогічного Товариства” т. I. Прага 1926.) виявила понад усякий сумнів, що Шевченко в своїй українській поетичній творчості не вживав метрично-тонічної системи версифікації, отже не треба у нього шукати за правильними тонічними стопами (ямбами, трохеями, анапестами чи дактилями). Версифікаційне мистецтво виростає у Шевченка безпосередньо з українського народного словесного мистецтва, і воно ґрунтується не на тонічних стопах, але на ритмічних тактах.

Степан Смаль-Стоцький перший дав нам той ключ, з яким треба входити у храм музикально-ритмічної краси Шевченкової поезії і з яким можна наблизитися до формально естетичних скарбів Кобзаря та глибше заглянути у його зміст.

В усіх своїх наукових працях і викладах Степан Смаль-Стоцький визначався незрівняною глибиною думки і живим темпераментом, що не дозволяв йому холодно відноситися до пізньої правди. Раз пізнану правду він умів обороняти з запалом, і той запал та захоплення для наукової правди умів передавати своїм слухачам. Нічого дивного, що ті правди, які він вияснив і закріпив в науковому світі своєю невсипущою працею, знайшли собі багатьох щирих оборонців серед молодшої генерації наукових робітників. Старша генерація назагал не вміє розпрощатися з старими схемами наукового досліду і з старими помилковими теоріями, а через те дуже часто не вміє добре оцінити великих заслуг Степана Смаль-Стоцького. Причиною холодного відношення між ним і львівським гуртом старших учених було ще й те, що Степан Смаль-Стоцький ніколи не понизився до прислужницького способу думання т. зв. радянофілів. Він явно виступав проти більшовицького винищування України і за те провід

Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові відобрав йому мандат представництва в Українському Академічному Комітеті в Празі. Молодша генерація, особливо та, що вийшла зо школи Степана Смаль-Стоцького, навчилася добре розуміти свого великого Учителя, а засвоївши собі його дослідчу методу і його любов для наукової правди, дає запоруку що саме на його здобутках буде розвиватися праця при дальшій розбудові храму української науки.

(Біографія і бібліографія праць: див. „Записки Исторично-Фільольогічного Відділу Всеукраїнської Академії Наук” 1919. I. стор. LXXVI—LXXVIII; „Літературно-Науковий Вістник” 1926. III. — стаття В. Біднова: „Сорок літ праці акад. Ст. Смаль-Стоцького”; „Український Університет в Празі в роках 1926-1931” стор. 174-176, бібліографія праць за час від 1921. до 1931. р.).

О. Фридрих Мукерман, Ч. О. О. І.

ДИНАМІКА БЕЗ СТРИМУ

В кожному краю зустрічається сьогодні два типи людей. Зустрічається їх у кожному місті, майже навіть у кожній родині. Один з тих типів з особливою насолодою вживає слова „динаміка”. Він свідомо погорджує такою ідеєю, що обмежує. Він ніколи не передумає великих гасел, що їх постійно має на устах. Вони для нього тільки засіб, щоб мотор невпинно втримувати під газом.

Люди того типу не дискутують. Вони скоріш воліють машевувати. Ось стоїть готова машина. Отже треба їхати. Світ широкий. Візьмемо його наступом.

На перший погляд така людина робить вражіння свіжости, розмаху. Той тип вороже настроений до людини другого типу, для якої є свята ідея, що проявляється в голосі сумління і яка признає моральну гальму. Той тип дивиться на світ як на прояв вічного розуму. В кожному русі бачить вічне діяння непохитних законів. Має признання для людини і для кожної речі. Він добре знає, що залежить від його діяння, але також свідомий того, що цілістю кермують відвічні сили, які в ньому живуть і є сильніші від людини.

Перший тип, що його можна назвати динамічним, став — так здається — володарем сучасної доби. Загарбує для себе молодість і майбутнє. Творить в розгоні та казковому темпі і так створене видається йому безсмертним. З цього свого пересвідчення не робить ніякої таємниці. Навпаки. Він кричить про те на весь світ так, наче б то голос в радіо не заслуговував на віру тоді, коли говориться або коли шепчеться, але аж тоді, коли реветься. Саме ця прикмета викликає на устах людей другого типу усмішку. Такий міг бути усміх, що розяснював обличчя св. Августина, коли писав про великі кроки, що ведуть на бездо-